ISSN 2450-6486
http://ehs.eeipsy.org
DOI: https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.3.07

This publication was made with the funds of a joint Grant of EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Віктор КИРИЧЕНКО,
Ольга САВИЧЕНКО,
Ян САРДАКОВСЬКИЙ

Історична пам'ять українців: до проблеми психологічного вивчення українсько-польського протистояння та примирення*

VIKTOR KYRYCHENKO, OLGA SAVYCHENKO, JAN SARDAKOVSKY. **Historical memory of Ukrainians: to the problem of psychological study of the Ukrainian-Polish confrontation and reconciliation.** *The problem of Ukrainian-Polish relations and psychological mechanisms of attribution of personality traits by Ukrainian for representatives of ethnic groups living on the territory of Ukraine is raised in the articles. The analysis of previous researches on the problem of representation of Poles within the historical memory of Ukraine since the independence is done. The main reasons of the formation of a negative attitude to the Poles and Poland, what became the cause of ethnic hostility between the two peoples for a long time are determined.*

ARTICLE INFO
Received 08.20.2024
Peer-reviewed 09.05.2024
Revised version received 09.15.2024
Accepted 09.28.2024

© Віктор КИРИЧЕНКО,
Ольга САВИЧЕНКО,
Ян САРДАКОВСЬКИЙ, 2024

The results of the empirical study of the attribution of ethno-national rice of the Poles and Ukrainians within the framework of the common history are presented, the tendencies of socio-psychological traits attribution among Ukrainians and Poles living in Ukraine are determined.

It has been established that Ukrainians attribute higher motivation and deeper religious beliefs to the Poles. The Poles find themselves more hard-working, stable, motivated, principled, sincere, patriotic, sociable, restrained, heroic and religious. They perceive Ukrainians as freedom-loving, hard-working and those who care about the interests of others. Thus, representatives of both nationalities attribute to themselves and other positive qualities. However, both Ukrainians and Poles, consider themselves "better" in comparison with each other, what can be regarded as a cause of psychological barriers to overcoming historical contradictions and finding ways of reconciliation.

Keywords: *historical memory, historical traumas, ethno-national relations, implicit theories, interethnic perception.*

1. Постановка проблеми

Проблема міжетнічної взаємодії є найбільш гострою на сьогоднішньому етапі розвитку України, особливо в умовах геополітичної переорієнтації у межах якої не відомо хто є і залишається для українського суспільства другом а хто – ворогом. Сьогодні особливо актуальною є проблема українсько-польської взаємодії, що пов'язано з близькою географічною близькістю Польщі та підтримки нею суспільно-політичного реформування в Україні. Психологічні аспекти вирішення цього питання лежать у площині вивчення особливостей збереження історичної національної пам'яті. У звязку з цим цікавим є дослідження суб'єктивних психологічних аспектів історичної пам'яті українців та поляків. Починаючи з 1991 року в Україні починається етнонаціональне відродження, яке позначається на світоглядному відображенні у свідомості українців власного етнонаціонального образу та тих національностей, які проживають на її території. До цього часу більшість пересічних українців геополітично диференціювало соціальне середовище на «радянську» та нерадянську частину. В українському суспільстві у часи незалежності починає відроджуватися етнонаціональний рух, який ініціював появу «етнічного обличчя» українського суспільства.

Польська національна меншина є однією за найпотужніших на території України, особливо у тих регіонах, на яких історично мешкали поляки (північно-західний регіон України). Спільна зацікавленість українців і поляків проблемами поліпшення взаємовідносин між двома країнами актуалізується після 2014 року, коли Україна остаточно визначилася з напрямом свого геополітичного спрямування. Результати інтеграції України до Європейського співтовариства частково є заслугою Польщі у сфері зовнішньої політики у ЄС. Наші західні сусіди є найбільш зацікавленими у повноцінному входженні України до європейського союзу, зокрема на це вказує М. Кордон у статті «Польща – локомотив України в Європі » (2012) [10]. Проблема етнонаціонального сприйняття починає актуалізуватися з початку 2000 років. Саме у цей період відбувається реальне «перетинання емоційної пуповини» з колишнім СРСР і у свідомості пересічних громадян України постає питання етнонаціональної орієнтації. Поява образу «українця», у результаті самоідентифікації, призвела до появи образу і інших етнонаціональних груп, які проживають на території України. До таких висновків приходять фахівці українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, посилаючись на результати дослідження проведеного у 2002 році. На початку 2000-х. років починає проявлятися етнонаціональна диференціація, а отже і запит серед наукового співтовариства досліджувати етнонаціональну проблематику в українському суспільстві.

2. Аналіз попередніх досліджень проблеми

Проблемами дослідження історичної пам'яті у контексті українсько-польських відносин та протидії міжнаціональної ворожнечі займалися І. Гирич, Я. Дашкевич, Л. Зашкільняк, В. Расевич [1, 4, 7, 13]. Дослідження, проведені в історичній площині, свідчать про те, що відносини між Україною та Польщею в останні роки були обтяжені взаємними «образами», які були сформовані з метою дезорганізації взаємин двох народів, розвитку взаємно негативного ставлення один до одного. Таким чином на рівні масової свідомості та імпліцитних уявлень українців: поляки наділені переважно негативними рисами і в колективній картині світу виконують роль умовного «ворога» (цитуючи радянські підручники) [9]. У 2003 році у рамках дисертаційного дослідження В. Горбунової було проведено дослідження структури етно-національного образу

тих національностей, які проживають на території України. До соціально-психологічної структури образу поляків, за дослідженнями 2003 року, відносяться риси, які пов'язані з просоціальними характеристики, які пов'язані з здатністю до спільної діяльності, налагодження добросусідських стосунків, принциповістю. Проте, українці за результатами її дослідження В. Горбунової, О. Музики та В. Загурської, схильні приписувати полякам агресивні риси, здатність до деспотії та ворожості (у цьому плані образ поляків дуже схожий на образ німців) [2].

У своїх роботах П. Горностай стверджує, що якщо індивідуальні травми людини не опрацьовуються належним чином, вони стають джерелом психологічних проблем в майбутньому [3]. Їх вплив може бути різноманітним: від щодо локальних синдромів (яскравим прикладом може служити ПТСР) до формування дисгармонійного життєвого сценарію особистості та суспільства в цілому. У психології великих груп можна простежити схожі закономірності, коли колективні травми, яких зазнав соціум, що не впоравшись з ними в повній мірі, стають проблемами на соціально-психологічному рівні. Незавершені травми мають важливе властивість не залишатися на етапі одного покоління, а делегуватися наступним (Л. Найдьонова) [11]. Це явище описано як трансгенераційна передача колективних трав: чим менше можливостей у суспільства пропрацювати колективну травму, тим більша ймовірність закріплення її наслідків в майбутньому. Описуючи типи реагування спільноти на травмуючий досвід, П.Горностай використовує 2 параметра: активність-пасивність і миролюбність-агресивність, поєднання яких дало йому можливість створити типологію способів пропрацювання колективної травми: (агресивний; пасивно-агресивний; депресивний і нормальний).

Історична пам'ять відображається у суб'єктивних уявленнях представників різних народів про спільну взаємодію. Вивчення особливостей збереження історичної пам'яті українсько-польських стосунків відбувалося переважно в політологічному дискурсі. Психологічні дослідження практично відсутні. Образ поляків в історичній політиці України відображає геополітичне спрямування нашої держави у різні роки існування: від орієнтації на Росію та колишні республіки СРСР до інтеграції у Європейське співтовариство. Таким чином, поляки і Польща постійно знаходилися по різні боки суспільного протистояння, що підтримувалося на рівні офіційної інтерпретації та оцінки історичних фактів, подій та історичних

персоналій. Особливо це стосується підручників з історії України, які особливо наочно це демонструють негативізацію спільного історичного контексту України та Польщі. Проведені В. Середою у 2000 році дослідження показали, що дидактичні матеріали з історії України та Світу побудовані на основі етноцентричного і державницького підходу, протиставлення українців сусіднім народам, а образ поляків і Польщі в них позначений здебільшого негативними рисами. Польська тематика присутня у них фактично так само, як і в колишніх радянських підручниках, з характерною для них проросійською (імперською) орієнтацією. У підручниках для середньої школи трапляються формулювання з явно негативною конотацією на зразок «захоплення українських земель шляхетською Польщею», «національний гніт і покатоличення православного населення». В. Середою був проведений статистичний аналіз переліку виразів, в яких вживаються слова «Польща / Україна», «поляк / українець», «польський / український» у текстах шкільних підручників з історії, виданих у 1990-х роках: позитивних виразів налічується 66, негативних – 117 (для порівняння – в підручниках радянської України ці цифри становили відповідно 7 і 53) [14]. У 2008 році у Львівському національному університеті імені Івана Франка була опублікована колективна монографія під редакцією Леоніда Зашкільняка «Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні» [6]. У ній відзначено, що деякі з поширених стереотипів українців щодо поляків сягають XII-XIII ст. У висновках підкреслено продовження функціонування багатьох історичних стереотипів щодо Польщі і поляків, котрі виникли в попередні історичні періоди і не відображають нинішнього стану польського суспільства та його культурних здобутків; вони перешкоджають сприйняттю Польщі і поляків як дружнього європейського народу.

3. Виклад основного матеріалу дослідження

Аналіз особливостей вивчення історичної пам'яті в психологічній та інших науках дає підстави для визначення історичної пам'яті як образ минулого, суб'єктивно сконструйований у сучасному. Суспільна історія (суспільний досвід) є вихідною у процесі побудови матриці між групових та внутрішньо групових зв'язків. Це у дечому нагадує шахову дошку, на якій кожна з фігур має специфічне розташування, функціональну роль та, що головне, займає одну з біполярних позицій «білих» чи «чорних», яка є визначальною у великому

протистоянні. Наявність спільної «ігрової» площини (наприклад, геополітичної) зумовлює необхідність формування суспільного (групового, видового, етнічного) об'єднання «одних проти інших». На рівні міжнаціонального сприйняття, описуючи іншу людину або групу осіб, пересічні громадяни схильні до використання тих семантичних конструктів, які використовуються для опису власної персони (групи). На рівні індивідуальної свідомості у кожної людини є персони, яких ми ідентифікуємо за певними особистісними рисами та порівнюємо інших на основі співставлення з «еталоном» справедливості, чесності, хитрощів, лінощів тощо. На рівні свідомості цими еталонами є етнонаціональні групи, які диференціюються більшістю на основі притаманності-відсутності ряду диспозиційних рис. Площина міжнаціональних стосунків розгортається у межах полюсів «ми-вони», до яких відносяться етнонаціональні групи, котрим притаманні позитивні особистісні риси та ті, що кардинально відрізняються від нас та є носіями анти-рис.

Починаючи з 2014 року українське суспільство починає шукати ту історію, яка об'єднає наше суспільство з європейською спільнотою і найближчими для нас виявилися ті країни, які мають реальне фактичне підґрунтя для цього. Україні сьогодні необхідний позитивний досвід соціально-еволюційної доцільності переходу від пост-комуністичної моделі суспільних відносин до європейської. Польща свого часу (наприкінці 80-х початку 90-х) пройшла доволі тернистий шлях суспільно-економічних трансформацій, які забезпечили їй повноправне членство у ЄС. Україна сьогодні намагається «історично поріднитися» зі своїми найближчими європейськими сусідами (що свого часу зробила Польща, шукаючи спільні культурно-історичні точки дотику з Німеччиною) (О.М. Захороненко) [5]. Досить не простим завданням для українського суспільства є зміна світоглядного ставлення до країн-членів європейського союзу. За роки радянського розвитку у більшості з нас сформувалося різко негативне ставлення до «німців», «поляків», «литовців». Пропаганда використовувала методи, які консолідували радянське суспільство проти спільного ворога. Як зазначає Л.А. Найдьонова, травми минулого можна використовувати з метою маніпуляції громадською думкою у майбутньому [12]. Наприклад, історичний контекст радянського минулого призвів до майже ворожого налаштування українців проти Німеччини – «фашистів», «окупантів», «нацистів» тощо. Це вплинуло на систему міжособистісних стосунків пересічних українців та німців

– однозначно ворожої та упередженої, що не давало нам можливості ефективно співпрацювати у економічній, соціальній та освітній сферах. Починаючи з початку XXI ст. ми поступово намагаємося знайти спільні інтереси з Польщею. Поступово, починаючи з початку 90-х. років ми вибудовуємо стратегію співпраці у різних соціально-економічних сферах [8]. Українці та поляки починають процеси спільного історичного об'єднання: пошуку спільних історичних пам'яток, особливо тих, у яких ми «виступали на одному боці» [15].

Для вивчення імпліцитних теорій історичної пам'яті українців ми використали метод особистісних конструктів Дж. Келлі, який дав нам можливість визначити основні особистісні конструкти, які використовуються українцями та поляками у процесі міжетнічної перцепції та можуть бути причиною утворення міжнаціональної ворожнечі. На першому етапі досліджуваним пропонувалося вибрати з переліку або вказати самостійно 5 українців та 5 поляків, які найбільше вплинули на історію країни. Примітно, що і українці, і поляки, доволі часто обирають для аналізу осіб, які повязані із військово-політичними подіями у спільній історії народів (Б. Хмельницький, Святослав Хоробрий, С. Бандера, Л. Лук'яненко, І. Мазепа, Ю. Пивсуцький, Я. Домбровский, В. Ярузельський). На другому етапі досліджуваним пропонувалося заповнити репертуарну решітку, яка і була використана для аналізу та узагальнення результатів.

Дослідження проводилося на території Житомирської області, де проживає найбільша польська діаспора в Україні (4,9% від загальної кількості жителів за даними Головного управління статистики Житомирської області станом на 1 травня 2017 року).

У ході дослідження ми намагалися визначити основні риси, якім використовують українці та поляки, які проживають на території України для опису власної національності та інших. Імпліцитні уявлення пересічних громадян базуються на уявленнях, які ми отримуємо у процесі сприйняття тих осіб, які є ключовими для спільної історії українців та поляків.

Для узагальнення та систематизації отриманих даних ми піддали результати дослідження факторизації методом головних компонент та за допомогою Varimax-ротації. Розглянемо для прикладу дані факторного аналізу результатів дослідження дівчини-українки та юнака-поляка.

В результаті дослідження досліджуваної Д.У.1. (дівчина, українка) було виділено два біполярних фактори які охоплюють 64.5% дисперсії.

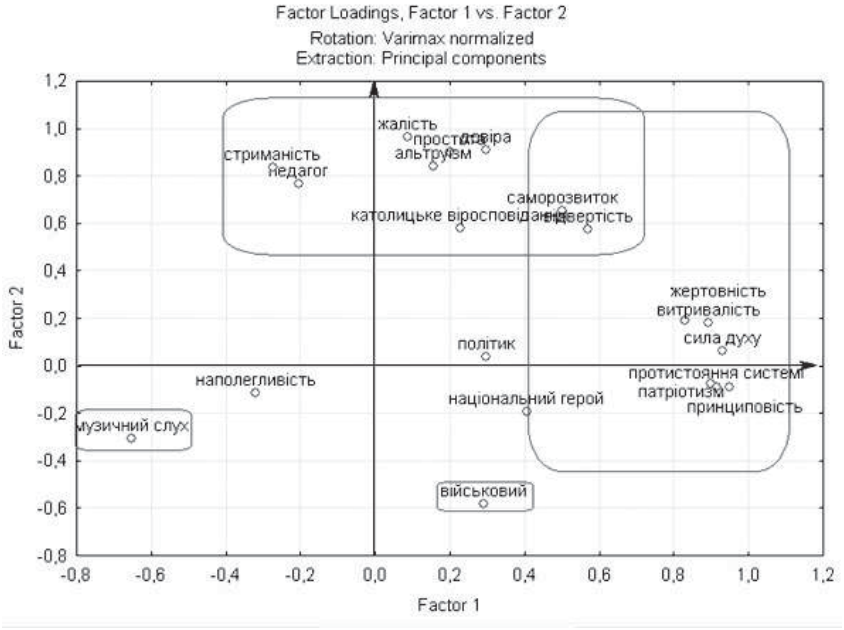

Рис.1. Результати факторного імпліцитних теорій історичної пам'яті досліджуваної Д.У.1.

(рис.1.). За першим фактором (38.4%) значимими виявилися категорії, які утворюють національно-патріотичні компоненти імпліцитних теорій історичної пам'яті юнаків (жертовність, витривалість, сила духу, протистояння системі, патріотизм, принциповість), які протиставляються характеристиці «музичний слух», яка є особистісно значимою для самої досліджуваної.

Цікаво, що за цим фактором протиставляються ті характеристики, які притаманні, на думку досліджуваної, українцям та полякам відповідно. Очевидно, українців дівчина сприймає як біль національно свідомих та протиставляє їх полякам за цією ознакою. Другий фактор (26.1%) описує морально-релігійні компоненти імпліцитних теорій історичної пам'яті юнаків, які приписує переважно полякам. Тут виявилися значимими жалість, довіра, католицьке віросповідання, простота, альтруїзм, саморозвиток, відвертість. Протиставляється цим ознакам характеристика «військовий», яку приписує досліджувана українцям. Цікаво, що за обома факторами значимими виявилися характеристики саморозвиток і відвертість, які притаманні переважно

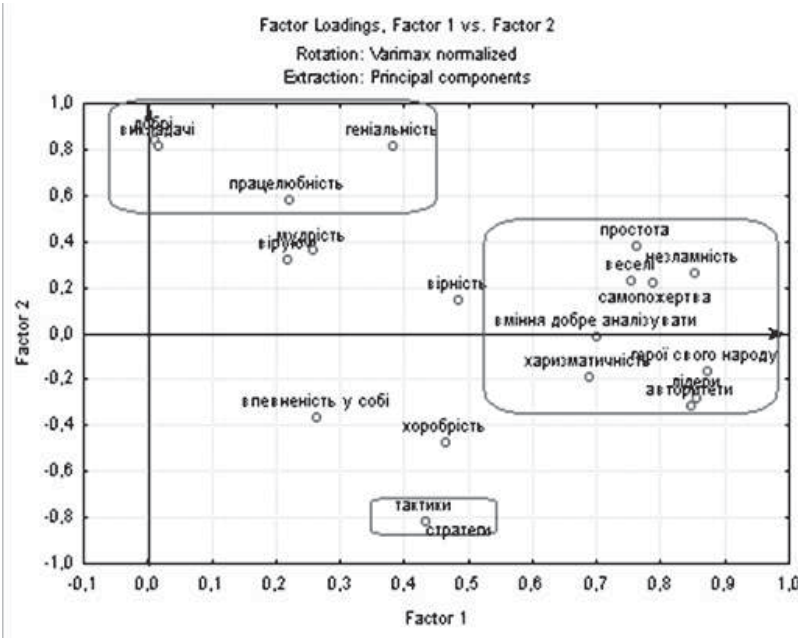

Рис.2. Результати факторного імпліцитних теорій історичної памяті досліджуваного Х.П.2.

українцям і які зближують їх з поляками у свідомості досліджуваної.

Таким чином, досліджувана вважає українців наділеними національно-патріотичними якостями, тоді як полякам більше притаманні моральні та релігійні ознаки. Зближенню двох народів, на думку досліджуваної, сприяє здатність до саморозвитку українців та їх відвертість.

Типовими для поляків є результати досліджуваного Х.П.2. (хлопець, поляк), в ході факторизації яких було виділено два біполярних фактори, які охоплюють 58.7% дисперсії.

За першим фактором було об'єднано такі якості: простота та веселі як особистісні риси окремих представників народів, а також незламність, самопожертва, вміння добре аналізувати, харизматичність, лідери, авторитети, герої свого народу – група національно-патріотичних якостей (рис.2.).

Другий фактор вказував на приписування професійних якостей, зокрема, полякам – педагогічних (працелюбність, добрі, геніальність, викладачі), натомість українцям – військових (тактики, стратеги).

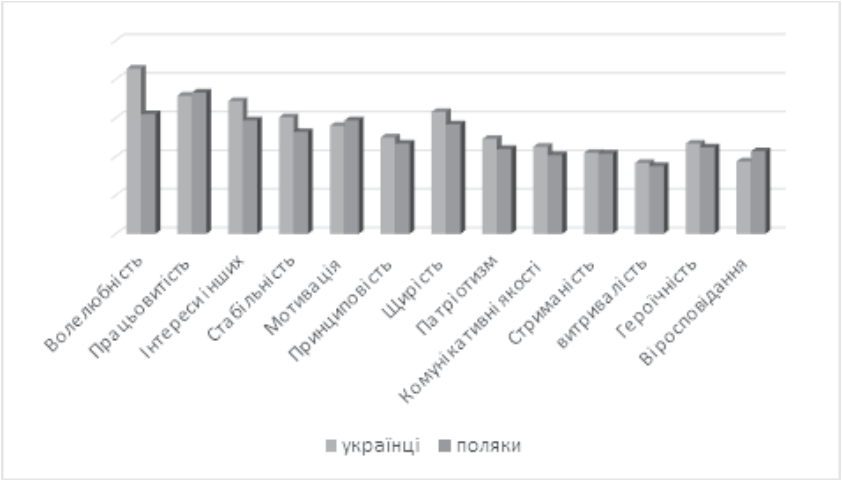

Рис.3. Особливості приписування характеристик українцями представникам України та Польщі

Поляки вважають себе більш працьовитими, стабільними, мотивованими, принциповими, щирими, патріотичними, комунікабельними, стриманими, героїчними та релігійними. Українців вони сприймають як волелюбних, витривалих та таких, що дбають про інтереси інших. Таким чином, представники обох

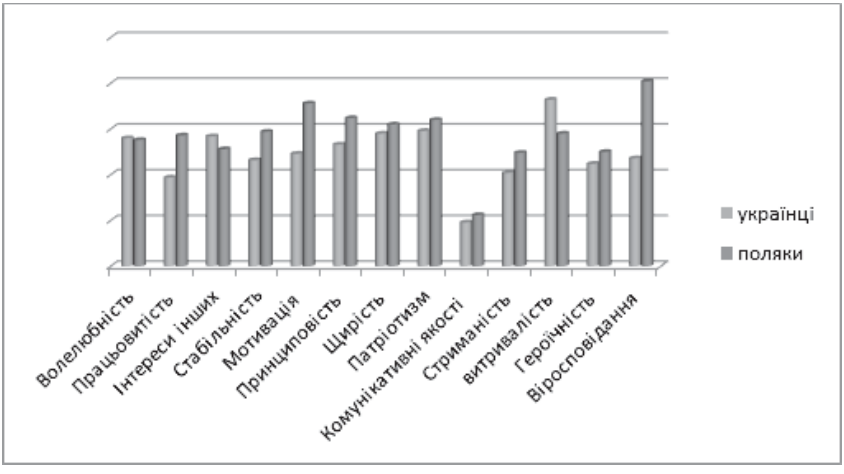

Рис.4. Особливості приписування характеристик поляками представникам України та Польщі

національностей приписують і собі, і іншим позитивні якості. Однак і українці, і поляки, вважають себе «кращими» в контексті вираження цих якостей (рис.4.).

Зважаючи на загострення у стосунках України і Польщі на ґрунті історичних подій, можна припустити, що саме приписування собі кращих якостей та применшення досягнень сусідського народу створює психологічні бар'єри у подоланні історичних протиріч та пошуку шляхів примирення.

4. Висновки

В результаті проведеного психосемантичного дослідження виявилося, що імпліцитні теорії історичної пам'яті українців-юнаків об'єднують національно-патріотичні, морально-релігійні характеристики в контексті досвіду та творчого вираження. Імпліцитні теорії історичної пам'яті поляків-юнаків об'єднують морально-етичні та інтелектуально-вольові характеристики в контексті розвитку духовності та релігійної приналежності. Особливості поєднання цих характеристик зумовлені специфічними характеристиками свідомості досліджуваних.

Представники обох національностей приписують і собі, і іншим позитивні якості. Однак і українці, і поляки, вважають себе «кращими» в контексті вираження цих якостей. Зважаючи на загострення у стосунках України і Польщі на ґрунті історичних подій, можна припустити, що саме приписування собі кращих якостей та применшення досягнень сусідського народу створює психологічні бар'єри у подоланні історичних протиріч та пошуку шляхів примирення.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів складної та багатопланової проблеми імпліцитних теорій історичної пам'яті. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у крос-культурному вивченні імпліцитних теорій історичної пам'яті українсько-польських стосунків.

References:

1. Гирич І. Чи суперечить національний міф історичній правді? / Ігор Гирич // Українська історична дидактика. Міжнародний діалог. – Київ, 2000. – С. 47-49.
2. Горбунова В., Музика О., Загурська В. Психосемантичне дослідження етнічних стереотипів в умовах міжетнічної взаємодії // Polska i jej wschodni

sasiedzi. – T.2 – Rzeszow: Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego, 2002. – S. 172-180.
3. Горностай П. Коллективные травмы и национальный характер // Психологічне консультування і психотерапія. – 2014. – № 1-2. – С. 145–157.
4. Дашкевич Я. Українські історичні традиції: нація і держава / Ярослав Дашкевич // "Учи неложними устами сказати правду": історична есеїстика. – К.: Темпори. 2011. – С. 41-69.
5. Знахоренко О.М. Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах : державно-політичний та військовий аспекти [Текст] / Знахоренко О. // Людина і політика : Український соціально-гуманітарний науковий журнал. – 2004. – №3. – С. 29-40.
6. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні / [кол. монограф.]; за ред. Леоніда Зашкільняка. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 472 с.
7. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні / [кол. монограф.]: за ред. Леоніда Зашкільняка. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 722 с.
8. Киридон А. Українсько-польські відносини: "нова ера" співпраці / Алла Киридон // Україна - Європа - Світ : міжнародний збірник наукових праць на пошану проф. М. М. Алексієвця / редкол.: Ю. М. Алексєєв, Л. М. Алексієвець, М. М. Алексієвець [та ін.]. – Тернопіль, 2011. – Вип. 5 : Україна – Європа – Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку : у 2 ч., Ч. 2. – С. 128-135.
9. Кириченко В.В. Зміни стереотипів міжетнічного сприйняття українців північно-західного регіону в період з 2002 по 2015 рік / Віктор Кириченко // Studia Politologica Ucraino-Polona. Випуск 6. – Житомир-Київ-Краків: Вид. О.О. Євинок, 2017. – С. 137 -144
10. Кордон М. В. Польща – локомотив України в Європі / М.В. Кордон // Studia politologica ucraino-polona. – Випуск 2. – Житомир-Київ-Краків, 2012. С. 170-172. – (режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/8507)
11. Найдьонова Л. А. Історична травма спільноти: як нащадкам пам'ятати трагічне? [Текст] / Л. А. Найдьонова // Практична психологія та соціальна робота : Науково-практичний освітньо-методичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 48-55
12. Найдьонова Л.А. Голодомор: страждання, спричинені політичною технологією / Л.А. Найдьонова // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. – К.: Міленіум, 2009. – Вип. 9. – С. 73-82.
13. Расевич В. Політика пам'яті і подолання міжнаціональних стереотипів в сучасній Україні / В. Расевич // Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні / [кол. монограф.]; за ред. Леоніда Зашкільняка. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – С. 62-66.

14. Середа В. Вплив польських та українських шкільних підручників з історії на формування польсько-українських етнічних стереотипів // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2000. – Вип. 35-36. – С.389–390
15. Удод О. Сучасні українські підручники з історії в оцінці польських та німецьких істориків / О. Удод // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. – № 9. – С. 427-435.

Transliteration of References:

1. Hyrych I. (2000). Chy superechyt natsionalnyi mif istorychnii pravdi? / Ihor Hyrych // Ukrainska istorychna dydaktyka. Mizhnarodnyi dialoh. Kyiv. S. 47-49.
2. Horbunova V., Muzyka O., Zahurska V. (2002). Psykhosemantychne doslidzhennia etnichnykh stereotypiv v umovakh mizhetnichnoi vzaiemodii // Polska i jej wschodni sasiedzi. – T. 2. Rzeszow: Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego. S. 172-180.
3. Hornostai P. (2014). Kollektyvnye travmy i natsyonalnyi kharakter // Psykholohichne konsultuvannia i psykhoterapiia. № 1-2. S. 145–157.
4. Dashkevych Ya. (2011). Ukrainski istorychni tradytsii: natsiia i derzhava / Yaroslav Dashkevych // "Uchy nelozhnymy ustamy skazaty pravdu": istorychna eseistyka. K.: Tempory. S. 41-69.
5. Znakhorenko O.M. (2004). Stratehichne partnerstvo v ukrainsko-polskykh vidnosynakh : derzhavno-politychnyi ta viiskovyi aspekty [Tekst] / Znakhorenko O. // Liudyna i polityka : Ukrainskyi sotsialno-humanitarnyi naukovyi zhurnal. №3. S. 29-40.
6. Istorychni mify i stereotypy ta mizhnatsionalni vidnosyny v suchasnii Ukraini / [kol. monohraf.]; za red. Leonida Zashkilniaka. L.: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2009. 472 s.
7. Istorychni mify i stereotypy ta mizhnatsionalni vidnosyny v suchasnii Ukraini / [kol. monohraf.]: za red. Leonida Zashkilniaka. L.: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2009. 722 s.
8. Kyrydon A. (2011). Ukrainsko-polski vidnosyny: "nova era" spivpratsi / Alla Kyrydon // Ukraina - Yevropa - Svit : mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats na poshanu prof. M. M. Aleksiievtsia / redkol.: Yu. M. Aleksieiev, L. M. Aleksiievets, M. M. Aleksiievets [ta in.]. Ternopil. Vyp. 5 : Ukraina – Yevropa – Svit: istoryko-politychni ta humanitarni aspekty rozvytku : u 2 ch., Ch. 2. – S. 128-135.
9. Kyrychenko V.V. (2017). Zminy stereotypiv mizhetnichnoho spryiniattia ukraintsiv pivnichno-zakhidnoho rehionu v period z 2002 po 2015 rik / Viktor Kyrychenko // Studia Politologica Ucraino-Polona. Vypusk 6. Zhytomyr-Kyiv-Krakiv: Vyd. O.O. Yevynok. C. 137-144.
10. Kordon M.V. (2012). Polshcha – lokomotyv Ukrainy v Yevropi / M.V. Kordon // Studia politologica ucraino-polona. Vypusk 2. Zhytomyr-Kyiv-Krakiv. S. 170-172. – (rezhym dostupu: http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/8507)

11. Naidonova L.A. (2012). Istorychna travma spilnoty: yak nashchadkam pamiataty trahichne? [Tekst] / L. A. Naidonova // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota : Naukovo-praktychnyi osvitno-metodychnyi zhurnal. № 2. S. 48-55.
12. Naidonova L.A. (2009). Holodomor: strazhdannia, sprychyneni politychnoiu tekhnolohiieiu / L.A. Naidonova // Problemy politychnoi psykholohii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy. K.: Milenium. Vyp. 9. S. 73-82.
13. Rasevych V. (2009). Polityka pamiati i podolannia mizhnatsionalnykh stereotypiv v suchasnii Ukraini / V. Rasevych // Istorychni mify i stereotypy ta mizhnatsionalni vidnosyny v suchasnii Ukraini / [kol. monohraf.]; za red. Leonida Zashkilniaka. L.: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. S. 62-66.
14. Sereda V. (2000). Vplyv polskykh ta ukrainskykh shkilnykh pidruchnykiv z istorii na formuvannia polsko-ukrainskykh etnichnykh stereotypiv // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia istorychna. Lviv. Vyp. 35-36. S.389–390
15. Udod O. (2003). Suchasni ukrainski pidruchnyky z istorii v otsintsi polskykh ta nimetskykh istorykiv / O. Udod // Problemy istorii U krainy: fakty, sudzhennia, poshuky. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy HAH Ukrainy. № 9. S. 427-435.

Authors

Viktor KYRYCHENKO,
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department
of Theoretical and Practical Psychology,
Ivan Franko Zhytomyr State University,
Zhytomyr, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5210-6304
E-mail: viklorenc@gmail.com

Olga SAVICHENKO,
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of
Theoretical and Practical Psychology,
Ivan Franko Zhytomyr State University,
Zhytomyr, Ukraine
E-mail: savichenko@i.ua

Yan SARDAKOVSKY,
4th-year student of the Social and
Psychological Faculty,

Zhytomyr Ivan Franko State University,
Zhytomyr, Ukraine
E-mail: n-c-00@mail.ua

Abstracts

ВІКТОР КИРИЧЕНКО, ОЛЬГА САВИЧЕНКО, ЯН САРДАКОВСЬКИЙ. **Історична пам'ять українців: до проблеми психологічного вивчення українсько-польського протистояння та примирення.** *У статті піднімається проблема українсько-польських відносин та психологічних механізмів атрибуції особистісних рис українцями представникам етнонаціональних груп, які проживають на території України. Здійснено аналіз попередніх досліджень проблеми репрезентації поляків у межах історичної пам'яті України починаючи з часів незалежності, визначено основні причини формування негативного ставлення до поляків та Польщі, що ставало причиною етнонаціональної ворожнечі між двома народами впродовж тривалого часу. Представлено результати емпіричного дослідження атрибуції етнонаціональних рис поляків та українців у межах спільної історії, визначено тенденції зміни атрибуції соціально-психологічних рис між українцями та поляками, які проживають на території України. Було встановлено, що українці полякам приписують вищу мотивацію та більш глибокі релігійні переконання. Поляки вважають себе більш працьовитими, стабільними, мотивованими, принциповими, щирими, патріотичними, комунікабельними, стриманими, героїчними та релігійними. Українців вони сприймають як волелюбних, витривалих та таких, що дбають про інтереси інших. Таким чином, представники обох національностей приписують і собі, і іншим позитивні якості. Однак і українці, і поляки, вважають себе «кращими» в порівнянні один з одним, що може розглядатися як причина психологічних бар'єрів у подоланні історичних протиріч та пошуку шляхів примирення.*

Ключові слова: *історична пам'ять, історичні травми, етнонаціональні відносини, імпліцитні теорії, міжнаціональна перцепція.*

VIKTOR KYRYCHENKO, OLHA SAVYCHENKO, IIAN SARDAKOVSKYI. **Pamięć historyczna Ukraińców jako czynnik psychologiczny w procesie ukraińsko-polskiej konfrontacji i**

pojednania. *W artykule poruszono problem relacji ukraińsko-polskich oraz psychologicznych mechanizmów przypisywania przez Ukraińców cech osobowych przedstawicielom grup etniczno-narodowych zamieszkujących terytorium Ukrainy. Dokonano analizy wcześniejszych badań dotyczących reprezentacji Polaków w pamięci historycznej Ukrainy od czasów odzyskania niepodległości oraz wskazano główne przyczyny kształtowania się negatywnego stosunku wobec Polaków i Polski, które przez długi czas prowadziły do napięć etnicznych i narodowościowych między obydwoma narodami. Przedstawiono wyniki badań empirycznych nad atrybucją cech etnicznych i narodowych Polaków i Ukraińców w kontekście wspólnej historii oraz zidentyfikowano tendencje w zmianach w postrzeganiu cech społeczno-psychologicznych między Ukraińcami i Polakami zamieszkującymi Ukrainę. Stwierdzono, że Ukraińcy przypisują Polakom wyższą motywację i głębsze przekonania religijne. Polacy postrzegają siebie jako osoby bardziej pracowite, stabilne, zmotywowane, zasadnicze, szczere, patriotyczne, towarzyskie, powściągliwe, heroiczne i religijne. Ukraińców widzą jako ludzi kochających wolność, wytrwałych i troszczących się o interesy innych. Przedstawiciele obu narodowości przypisują więc sobie i innym pozytywne cechy. Jednak zarówno Ukraińcy, jak i Polacy postrzegają siebie jako „lepszych" w porównaniu do drugie grupy, co można uznać za przyczynę psychologicznych barier w przezwyciężaniu sprzeczności historycznych oraz w dążeniu do pojednania.*

Słowa kluczowe: *pamięć historyczna, traumy historyczne, relacje etniczne i narodowe, teorie implicytne, percepcja międzynarodowa.*

* *Матеріал вперше представлено на І-й Міжнародній Міждисциплінарній Асамблеї "ПТСР: дорослі, діти та родини в ситуації війни" (8-10 грудня 2017 року, м. Київ, Україна), коли тривав 4-й рік війни, яку в 2014 році розпочала Росія проти України (Ред.)*